

PERSONALITĂȚI BOTOȘĂNENE ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE A ROMÂNIEI (1916 - 1919)

Printre reprezentanții de marcă ai intelectualității românești, care au participat la Războiul de Întregire a României (1916-1919) în calitate de combatanți, figurează și numeroși botoșăneni. În rândurile ce urmează, ne propunem să prezentăm câteva date consemnate în documentele de evidență militară ale unor personalități precum *Octav Onicescu*, *Tiberiu Crudu*, *Ioan Missir*, *Constantin Gane* și *Al.O. Teodoreanu* care, deși nu au fost militari de carieră, și-au făcut datoria pe câmpul de onoare în mod exemplar. Pentru curajul și bravura dovedite, ei s-au bucurat de aprecierea comandanților ierarhici, fiind distinși cu diferite ordine și medalii de război.

Academicianul *Octav Onicescu* s-a născut la 20 august 1892, la Botoșani. A îmbrăcat uniforma militară la scurt timp după izbucnirea primului război mondial, la 1 noiembrie 1914, înrolându-se în Batalionul de specialități, ca soldat voluntar¹. Pentru un tânăr atras de științele exacte, alegerea era firească: unitatea fusese înființată relativ recent (aprilie 1913) ca urmare a introducerii în armata română a realizărilor tehnice de ultimă oră - telegrafia fără fir, tehnica auto, proiectoarele, aerostația, aviația, fotografia în scopuri militare etc. - precum și a personalului calificat necesar deservirii mijloacelor respective². În perioada anilor 1914-1916, batalionul a suferit diferite modificări de ordin organizatoric astfel încât, la intrarea României în război, el cuprindea o companie aerostație (cu patru stații de balon și o uzină de hidrogen), o companie telegrafie fără fir (în componența căreia intrau posturi t.f.f. fixe și mobile, precum și două ateliere de reparație), o companie de proiectoare (organizată pe secții de proiectoare hipomobile și secții de autoproiectoare) și patru secții fotografice³.

La 15 noiembrie 1914, proaspătul voluntar - licențiat în matematică și filosofie - a fost detașat la Școala Militară de Artilerie și Geniu, în vederea însușirii cunoștințelor militare necesare unui ofițer de rezervă. Revenit în unitate cu gradul de plutonier t.r. (31 martie 1915) este detașat, începând cu aceeași dată, la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, unde fusese pus în subzistență încă de la 1 decembrie 1914, în perioada când frecventase cursurile școlii militare. La data de 1 noiembrie 1915 obține gradul de sublocotenent în rezervă, iar la 3 decembrie 1915 este mobilizat pe loc, ca profesor de matematică la instituția de învățământ militar amintită, unde continuă să profeseze până la evacuarea în Moldova, în toamna anului 1916. Pe data de 15 noiembrie 1916, în condițiile evoluției nefavorabile a situației de pe fronturile din Carpații Meridionali și Dobrogea, sublocotenentul în rezervă Octav Onicescu a fost chemat sub arme la unitatea în evidența căreia figura în caz de mobilizare - Batalionul de specialități - unitate care a fost dirijată spre Iași, în vederea reorganizării⁴. La 28 noiembrie 1916, Compania de aerostație din cadrul batalionului a fost transformată în Corpul de aerostație⁵. În noua formulă organizatorică, aerostația militară constituia o secție în Marele Cartier General, care avea în subordine un stat major, cinci companii aerostație, o uzină de hidrogen și o companie depozit. Misiunile acestor trupe de aerostație constau în observarea aeriană a câmpului de luptă și dirijarea focului de artilerie. În acest scop, ele dispuneau de baloane *Caquot*, de fabricație franceză, manevrate de la sol prin cablu, care puteau fi ridicate până la înălțimea de 1800 m (cu un singur observator în nacelă) sau 1200 m (cu

¹ Arhivele Militare Române (în continuare se va prescurta A.M.R.), Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera O, locotenenți, dosar nr. 152, f. 1. A se vedea și Gheorghe Nicolescu, *Personaje în uniformă. Octav Onicescu*, în *Observatorul Militar*, nr. 22 (10-16 iunie 2009) și nr. 23 (17-23 iunie 2009).

² Petre Zaharia, Emanoil Ene, Florea Pavlov, *Istoria armeei geniu din armata română*, vol. 1, Edit. Militară, București, 1994, pp. 108-114.

³ *Ibidem*, p. 157.

⁴ A.M.R., Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera O, locotenenți, dosar nr. 152, f. 2.

⁵ P. Zaharia, E. Ene, F. Pavlov, *op. cit.*, p. 240.

observatoriu, telegrafistul și armamentul de bord). Personalul din balon era dotat cu parașute și pușcă-mitralieră⁶. Până la demobilizarea sa, la 31 mai 1918, Octav Onicescu a activat în cadrul Corpului de aerostație, deținând, inițial, gradul de sublocotenent, iar de la 1 aprilie 1917, pe cel de locotenent⁷.

În perioada de reorganizare a armatei din prima jumătate a anului 1917, sublocotenentul Octav Onicescu a urmat Școala de aerostațieri și observatori în balon, pe care – așa cum aprecia comandantul Corpului de aerostație, maiorul I. Iarca – „a absolvit-o în mod strălucit, fiind ajutat și de pregătirea sa culturală”. Potrivit aceleiași relatări, ofițerul „a luat apoi parte la toate exercițiile unităților, cu care ocazie am putut vedea valoarea acestui element. Pe ziua de 1 aprilie a fost avansat locotenent”. Referindu-se la activitatea subordonatului său, maiorul Iarca scria, în continuare: „La 1 mai am înființat Uzina transportabilă de hidrogen și am dat locotenentului Onicescu comanda acestei unități. Ofițerul a pus multă stăruință, zel și pricepere și a reușit, în cel mai scurt timp, a-și înjgheba unitatea cu care, în luna iunie 1917, a plecat pe front, instalându-se la Tecuci, la Moara Sachelarie, pentru a deservi cele cinci companii care au operat mai întâi la Nămolosa, apoi la Mărășești. La Tecuci, deși adesea sub bombardament inamic, a lucrat neînterupt și a deservit la timp companiile cu hidrogenul necesar. În inspecțiile pe care le-am făcut, m-am convins că acest ofițer se atașează mult de unitatea sa și pune devotament în serviciu. E un eminent ofițer, cu o cultură superioară, devotat, cu simțul datoriei prea dezvoltat și de o utilitate reală pentru corp”⁸.

Pentru meritele sale, locotenentul Octav Onicescu a fost decorat cu Ordinul „Cororana României”, în grad de cavaler, cu spade și panglică de „Virtute Militară” și Crucea „Comemorativă a Războiului 1916-1918”⁹. După război, ca ofițer în rezervă, Octav Onicescu a figurat în evidențele Liceului Militar de la Mănăstirea Dealu, iar din noiembrie 1925, în cele ale Inspectoratului Aeronauticii. În timpul celui de-al doilea război mondial, și-a îndeplinit obligațiile militare în cadrul Regimentului de geniu aeronautic, fiind mobilizat pentru lucru în perioada aprilie-decembrie 1942, apoi în aprilie 1944. Este scos din evidența unității la 15 decembrie 1945, dată la care a fost făcută și ultima mențiune din dosarul său de ofițer în rezervă¹⁰.

Profesorul și scriitorul *Tiberiu Crudu* s-a născut la 22 iunie 1882, la Tudora, jud. Botoșani. Primul său contact cu armata a avut loc în 1905 când, după absolvirea Facultății de Litere din Iași, este chemat să-și satisfacă stagiul militar în Batalionul 4 vânători, fiind lăsat la vatră în anul următor, cu gradul de sergent. La 23 iunie 1913, este mobilizat în cadrul Batalionului 8 vânători din Botoșani, unitate cu care, în timpul celui de-al doilea război balcanic, a participat la campania din Bulgaria (iunie-august 1913)¹¹. În urma campaniei, a fost avansat la gradul de sublocotenent în rezervă (10 mai 1914) deși, după opinia comandantului de batalion, cunoștințele militare ale proaspătului ofițer erau „restrânse doar la ceea ce a putut dobândi în mod practic”¹². După izbucnirea primului război mondial, în timpul celor doi ani de neutralitate (august 1914-august 1916) autoritățile politice și militare de la București au inițiat un complex de măsuri vizând întărirea capacității combative a armatei, între care completarea pregătirii militare a rezerviștilor. La 21 ianuarie 1915 sublocotenentul în rezervă Tiberiu Crudu – pe atunci profesor de istorie la Gimnaziul din Dorohoi – a fost concentrat pentru instrucție la aceeași unitate de vânători din Botoșani¹³. „Concentrarea, timp de zece luni, făcută în acest an – consemna, de această dată, comandantul unității – a înlesnit sublocotenentului Crudu ocaziunea de a-și asuma cunoștințele pentru gradul său. Cu modul acesta a făcut să dispară lacunele remarcate anul trecut [...] Posedă o largă cultură generală, ceea ce i-a înlesnit asumarea repede a cunoștințelor militare”. El își caracteriza subordonatul astfel: „Caracter

⁶ *Istoria aviației române*, EȘE, București, 1984, pp. 104-105.

⁷ A.M.R., Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera O, locotenenți, dosar nr. 152, ff. 2-3.

⁸ *Ibidem*, f. 5.

⁹ *Ibidem*, f. 1.

¹⁰ *Ibidem*, f. 3.

¹¹ *Ibidem*, litera C, căpitani, dosar nr. 900, ff. 1-2. A se vedea și DJAN Botoșani, Biblioteca, crt. 8187, Ioan Damian, *Profiluri botoșănene*, manuscris, pp. 68-93.

¹² A.M.R., Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera C, căpitani, dosar nr. 900, ff. 2, 4.

¹³ *Ibidem*, f. 2.

serios, sobru și ambițios. Angajat la treabă, nu cruță nimic pentru a duce la bun sfârșit și a o săvârși mai bine ca alții. Comandă pluton în compania 5, în conducerea căruia este destul de abil. În aplicațiuni am constatat că judecă bine situațiunile și ia hotărâri rezezi și juste. Posedă bune metode de a instrui”¹⁴. Tiberiu Crudu a fost desconcentrat la 5 mai 1916, pentru a fi chemat sub arme, din nou, în perioada 5 iunie-5 iulie 1917¹⁵.

În acest timp, Regimentul 8 vânători – batalionul fusese ridicat la efective de mobilizare și transformat în regiment organizat pe două batalioane încă din ianuarie 1915 – concomitent cu desfășurarea programului de pregătire, a fost angrenat în executarea lucrărilor de amenajare a pozițiilor de rezistență în zona Bucecea, fiind una dintre unitățile destinate acoperirii frontierei de nord a Moldovei, spre Bucovina¹⁶. Soția lui Tiberiu Crudu, Marguerite – o tânără învățătoare franceză pe care o cunoscuse la Paris, în timpul studiilor, și care l-a urmat în România – dedica Regimentului 8 vânători poezia intitulată *Aux chasseurs moldaves du huitième bataillon*. Poezia a fost înscrisă în Registrul istoric al unității și începea cu versurile următoare: „Ce sont les chasseurs moldaves/ Ceux du huitième bataillon/ Les plus braves parmi les braves/ Ce sont les chasseurs moldaves/ Parlant batailles, ruines épaves/ Et se disant tout las bas veillons/ Ce sont les chausseurs moldaves/ Ceux du huitième me bataillon”¹⁷.

La 15 august 1916 sublocotenentul în rezervă Tiberiu Crudu a fost mobilizat și încadrat în funcția de ofițer adjutant al Batalionului 1 din Regimentul 8 vânători. Comandantul batalionului, locotenent-colonelul Dumitru Josescu, avea să noteze că subordonatul său „și-a făcut serviciul foarte bine, dând probe de multă pricepere, inteligență și cunoștințe militare. Robust și îndurător la toate greutățile campaniei, a fost neobosit tot timpul. Mai ales în perioada luptelor din Transilvania, din cauza îmbolnăvirii adjutantului regimentului, a fost întrebuințat și în acest serviciu, achitându-se foarte mulțumitor. Pentru munca depusă și pentru bravura arătată”¹⁸, la 1 noiembrie 1916 a fost avansat la gradul de locotenent în rezervă¹⁹.

Din decembrie 1916 și până la demobilizarea sa, la 20 aprilie 1918, a îndeplinit funcția de ofițer adjutant al regimentului, bucurându-se de aprecierea comandanților care au condus unitatea în această perioadă. Astfel, cu ocazia acțiunilor de luptă de pe Valea Ghioinei și Piscul Raței din iarna anului 1917, colonelul Constantin Penescu remarcă faptul că Tiberiu Crudu „este dotat cu prea frumoase calități morale și virtuți ostășești”. Ca ofițer cu legăturile, „fără să cunoască ce este frica, în dese ocazii s-a dus în prima linie, transmitând sub foc intens ordinele comandantului”. Colonelul Penescu îl considera „prea bun ofițer”, fiind convins că „în orice împrejurare se poate conta pe serviciile sale”²⁰. La rândul său, colonelul Gheorghe Gurău, în foaia calificativă pentru perioada iunie 1917-mai 1918, considera că Tiberiu Crudu – avansat la gradul de căpitan în rezervă, la data de 1 septembrie 1917 – s-a achitat de sarcinile sale „în chip ireproșabil”, precizând că „a luat parte în luptele de la Măgura Cașin, Irești, Unirea și Voloșcani. În timpul luptelor mi-a fost de un prețios ajutor, mai cu seamă în transmiterea ordinelor la diferite unități. Cu mult sânge rece și judecată profundă”²¹. Ca o recunoaștere a meritelor sale, căpitanului în rezervă Tiberiu Crudu i s-au decernat Medalia „Avântul Țării” – cu ocazia participării la campania din 1913, Crucea „Comemorativă a războiului 1916-1918”, cu baretele Ardeal, Carpați, Oituz, Mărăști, Tg. Ocna și Medalia „Victoria”, în 1923²². După război, Tiberiu Crudu nu a mai îmbrăcat uniforma militară. El a fost scos din evidențele militare la 1 ianuarie 1938, fiind trecut în retragere din oficiu, pentru limită de vârstă²³.

¹⁴ *Ibidem*, f. 5.

¹⁵ *Ibidem*, f. 2.

¹⁶ Idem, Fond 1122, dosar nr. 4, ff. 93-111.

¹⁷ *Ibidem*, f. 98.

¹⁸ Idem, Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera C, căpitani, dosar nr. 900, f. 6.

¹⁹ *Ibidem*, f. 2.

²⁰ *Ibidem*, f. 7.

²¹ *Ibidem*, f. 8.

²² *Ibidem*, f. 1.

²³ *Ibidem*, ff. 2, 10-27.

Nu putem încheia fără să amintim că, în calitate de ofițer adjutant al Regimentului 8 vânători, lui Tiberiu Crudu i-a revenit, pe lângă alte atribuții, și aceea a întocmirii *Jurnalului de operații* a unității, în timpul campaniei. Pe lângă valoarea istorică a documentului, atrage atenția o notificare, făcută în final de autor: „Întreg acest jurnal, ce cuprinde istoricul operațiunilor Regimentului 8 vânători în tot timpul campaniei, de la 14 august 1916–15 aprilie 1918, este alcătuit pe baza buletinelor regimentului, a ordinelor primite de la comandamentele superioare și a diferitelor rapoarte ale unităților inferioare. Recunosc că sunt multe scăderi și lipsuri în redactare și informație, lipsesc în special crochiurile, care toate au fost înaintate la timp sectoarelor respective și, cu deosebire, Brigăzii a 16-a și Diviziei a 8-a, sub ordinele cărora am operat mai mult și unde se pot găsi și copii. Pe lângă acestea, sunt nume și fapte care, desigur, s-ar fi putut scoate în relief, punându-se în adevărata lor lumină, dacă buletinele batalioanelor le-ar fi arătat la vreme. Așa, însă, aceste buletine au fost prea sărace în însemnări și complet lipsite de aprecieri și calificări. Și dacă cei în drept n-au voit să facă acest lucru, cu atât mai puțin puteam să-l fac eu. Pe de altă parte, și cadrul strâmt și rece al formularului tip, după care se face jurnalul istoric, împiedică a se da viață și culori povestirilor. Datorită acestui fapt și neavând la îndemână acte oficiale pe care să mă sprijin în expunere, multe isprăvi frumoase și acțiuni de vitejie, pe care le-am auzit și văzut cu ochii, au rămas nepomenite. O singură abatere de la formular am făcut, introducând în el un punct care lipsea: starea morală a ofițerilor și trupei. Așa de interesant mi s-a părut a se ști mai târziu starea de spirit a luptătorilor, încât nu m-am putut opri de a nu o nota, atunci când am găsit-o mai caracteristică. Încolo, oricare ar fi celelalte cusururi ale redactării acestui jurnal, nădăjduiesc a crede că un singur lucru nu i se va putea tăgădui niciodată, de nimeni: exactitatea celor scrise în el. Expunerea sinceră a adevărului a fost călăuză după care m-am condus de la început până la sfârșit”²⁴.

O adevărată profesiune de credință a scriitorului, a istoricului!

Scriitorul Ioan Missir, deși mai tânăr decât Tiberiu Crudu – s-a născut la 17 februarie 1890 – a avut, până la un moment dat, o evoluție militară similară cu cea a tovarășului său de arme. Și-a satisfăcut stagiul militar în Batalionul 8 vânători între 1 noiembrie 1909-1 august 1910, fiind lăsat la vatră cu gradul de sergent. Cu același grad îl întâlnim în campania din 1913, ca biciclist la partea activă a Regimentului 8 vânători, de la 23 iunie până la 5 septembrie. Este avansat la gradul de sublocotenent în rezervă la data de 28 noiembrie 1913²⁵. Concentrările efectuate până la intrarea României în război i-au oferit ocazia de a-si completa cunoștințele militare necesare pentru comanda plutonului și companiei, specializându-se, concomitent, în cunoașterea și mânuirea mitralierei. În iarna anului 1917, pe timpul procesului de reorganizare a regimentului, va aduce unității „reale servicii” prin eforturile depuse pentru organizarea și instruirea pușcașilor-mitraliori²⁶. De la 15 august 1916 până la demobilizarea sa, la 12 mai 1918, Ioan Missir a îndeplinit, succesiv, funcțiile de comandant de pluton, ofițer adjutant de batalion și comandant de companie în Regimentul 8 vânători. Aprecierile la adresa sa sunt, fără excepție, elogioase. „Robust, sănătos și nelipsit în toată campania. Ofițer capabil, care cunoaște temeinic a comanda o companie. Bune aptitudini militare” – nota comandantul Batalionului 2, locotenent-colonelul Constantin Pascu²⁷. „Fire entuziastă – scria colonelul Constantin Penescu, fost comandant al regimentului – niciodată nu a pregetat să meargă în linia întâi și personal să ia parte la acțiunea companiilor unde a fost trimis cu ordine. Am văzut pe acest ofițer la lucru în foc și am constatat că nu știe ce este frica”²⁸. La rândul său, locotenentu-colonelul Gheorghe Gurău era de părere că Ioan Missir „...s-a comportat prea bine sub toate raporturile. A luat parte la luptele de la Măgura Cașin, Irești, Vidra-Voloșcani și Cireșoia. În toate aceste lupte a dat dovadă de curaj, sânge rece, inițiativă și pricepere. Un distins ofițer de rezervă”²⁹. În plin

²⁴ Idem, *Colecția jurnalelor de operații*, dosar. nr. 1045, f. 61.

²⁵ Idem, Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera M, căpitani, dosar nr. 700, f. 2.

²⁶ *Ibidem*, f. 7.

²⁷ *Ibidem*, f. 6.

²⁸ *Ibidem*, f. 7.

²⁹ *Ibidem*, f. 8.

război, a fost avansat la gradul de locotenent (1 noiembrie 1916) și, după mai puțin de un an de zile, la cel de căpitan în rezervă (1 septembrie 1917)³⁰.

Experiența războiului a fost evocată de Ioan Missir într-o „frumoasă carte de adevăr” – după cum o considera Nicolae Iorga – intitulată *Fata Moartă*³¹. „Pentru litera rece a hărții – ne explică autorul – *Fata Moartă* este un punct trigonometric, cota 1175, însemnată cu negru. Pentru noi, combatanții, este o dără de sânge tânăr și curat, este locul unde trunchiurile copacilor retezați de uraganul artileriei poartă schije și gloanțe, unde fiecare brazdă e însemnată. Este locul sfredelit de tranșee amice și dușmane, unde am trăit două luni de încercări desperate, de atacuri câștigate și frânte, sub bombardamentele infernale... Este locul unde am tăiat aripile aquilelor bavareze îmbătate la asalt și unde, întăriți în credința unei biruinți târzii, nu am dat îndărăt decât sub valul uriaș inamic...[...] Pentru cei rămași acasă, *Fata Moartă* este locul către care a zburat gândul reîntoarcerii celui drag plecat pe front, prefăcut în cimitir, unde soți, frați ori părinți au închis ochii pentru totdeauna... Pentru unii e tranșeea unde și-au lăsat brațul ori picioarele, bucăți din trupurile lor sfărțecate de sălbăticia războiului; pentru alții e capcana din care, culeși de inamic, cu ochii rătăciți în fața necunoscutului, au luat durerosul drum al captivității... Pentru inamic e zidul de care s-a spart, în izbituri veșnic reînoite, trufia urmăritoare, iad în care au amuțit glasurile răniților înghețați în nemiloasa noapte de noiembrie...³². Jumalele de operații ale unităților angajate în luptele de la *Fata Moartă* confirmă faptul că, în noiembrie-decembrie 1916, aici s-a consumat una dintre marile drame ale războiului. Încleștările violente de pe această poziție s-au soldat cu pierderi importante: numai în atacul din 3 noiembrie 1916 pentru cucerirea cotei, Regimentul 8 vânători și Batalionul 2 din Regimentul 29 infanterie (Dorohoi) au înregistrat 78 morți, 205 răniți și 92 dispăruți³³.

Pentru Ioan Missir sfârșitul Războiului de Întregire nu a însemnat și sfârșitul activității militare. Izbucnirea celui de-al doilea război mondial, la 1 septembrie 1939, și mobilizarea armatei române i-au adus mutarea în Marele Stat Major – Secția 6 transporturi și o nouă concentrare, de la 11 septembrie până la 1 octombrie 1939, timp în care a îndeplinit misiuni de îndrumare și control a transporturilor militare în stațiile C.F.R. Botoșani și Leorda³⁴. În anul următor, a fost concentrat pentru șase luni de zile în funcția de ajutor al delegatului M.St.M. pentru transporturi în gara Dărmănești, apoi în cea de comandant militar al gării Verești. Deși în vârstă de 50 de ani, s-a dovedit același „ofițer capabil, pătruns de sentimentul datoriei [...] pe care se poate conta oricând” – după cum nota șeful Secției 6 transporturi. „A contribuit prin munca și priceperea sa ca transporturile militare de toate categoriile să se execute la timp și în siguranță, dând dovadă de tact și energie” – arăta, în continuare, șeful său. „A fost de un real folos cu ocazia evacuării Bucovinei de Nord, când prin gara Verești au trecut multe transporturi militare. Bun îngrijitor și administrator al oamenilor săi³⁵. În anii 1941-1942 și 1943-1944, a fost mobilizat pentru lucru, ca primar al orașului Botoșani. A fost decorat cu Medalia „Avântul Țării” – în 1913, Ordinul „Steaua României” cu spade, în grad de cavalier – la 18 decembrie 1917, „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918”, cu baretele Ardeal – Carpați – Oituz – Mărăști – Tg.Ocna, Medalia „Victoria” și „Coroana Italiei”, în grad de cavalier³⁶.

Scriitorul și istoricul *Constantin Gane* – născut la 27 martie 1885, la Botoșani – a cunoscut pentru prima dată rigurile vieții militare în iunie 1913, când s-a înrolat ca soldat voluntar în Regimentul 37 infanterie „Alexandru cel Bun” din localitate, unitate cu care a participat la campania din sudul Dunării (iunie-august 1913). În urma campaniei, la 31 august 1913, a fost avansat la gradul de sergent³⁷, iar în anul următor a publicat cartea *Amintirile unui fost holerici*³⁸. Intrarea României în Războiul de Întregire l-a readus sub arme la aceeași unitate, tot ca voluntar, la 15

³⁰ *Ibidem*, f. 2.

³¹ Ioan Missir, *Fata Moartă*, Edit. Minerva, București, 1977, 205 p.

³² *Ibidem*, p. 51.

³³ A.M.R., *Colecția jurnalelor de operații*, dosar nr. 1045, f. 10.

³⁴ Idem, Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera M, căpitani, dosar nr. 700, f. 19.

³⁵ *Ibidem*, f. 20.

³⁶ *Ibidem*, f. 2.

³⁷ Idem, Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera G, locotenenți, dosar nr. 604, f. 2.

³⁸ Constantin Gane, *Amintirile unui fost holerici. Din însemnările unui voluntar de campanie*, București, 1914, 224 p.

august 1916. A luat parte la operațiunile desfășurate de Regimentul 37 infanterie de la intrarea în campanie până la 10 aprilie 1917, dată la care a fost detașat la Școala Militară de Ofițeri de Infanterie din Botoșani. S-a remarcat în timpul acțiunilor de luptă de la Cașin, când a funcționat ca agent de legătură între regiment și Batalionul 3. În „lupta de pe 31 decembrie 1916, de pe Valea Ghioinei – își va aminti mai târziu – am adunat un pluton rățâcit și, readucându-l pe poziție, am restabilit legătura între două unități care erau în luptă cu inamicul, înlăturând astfel pericolul la care erau expuși prin ruperea legăturii”³⁹. Pentru fapta sa, a fost propus pentru înaintare la gradul de plutonier, fiind avansat la data de 1 martie 1917. În iarna grea a anului 1917, a suportat cu stoicism viața în tranșee împreună cu trupa deși, datorită poziției sale sociale, ar fi avut posibilitatea să-și găsească un loc cald în spatele frontului.

Constantin Gane obține gradul de sublocotenent la 20 iulie 1917 și, revenit în unitate, participă la luptele duse de regiment în cadrul bătăliei de la Oituz, din vara anului 1917. A continuat să lupte în linia întâi până la 1 octombrie 1917 când, îmbolnăvindându-se grav, a fost evacuat la diferite spitale de pe front și, în final, la Spitalul Militar din Iași. De la 1 ianuarie 1918 a fost detașat la Marele Cartier General, ca ajutor al consilierului juridic Matei Balș, fiind demobilizat la 10 aprilie 1918⁴⁰. În urma participării la campaniile din anii 1916 și 1917, a scris *Prin viroage și coclauri*, carte care va vedea lumina tiparului în 1922, la București⁴¹. Cu toate acestea, un concurs de împrejurări – între care moartea colonelului Victor Tomoroveanu, fost comandant al regimentului, care urma să-l noteze și care căzuse în luptele de pe Tisa – l-au privat de obținerea unor distincții⁴², alături, binemeritate, după cum dovedește foaia calificativă pentru perioada 25 iulie 1917-1 octombrie 1917. În document, locotenent-colonelul T. Codrescu, fost comandant al Batalionului 3 din Regimentul 37 infanterie, îl caracteriza astfel: „Sănătos și rezistent, capabil să înfrunte greutățile războiului. [...] De la data de 25 iunie 1917 la 1 octombrie 1917 a îndeplinit funcția de adjutant al batalionului, serviciu ce l-a îndeplinit cu o conștiinciozitate demnă de admirat. În grelele lupte avute de acest batalion în iulie și august 1917, mi-a fost de un adevărat folos. De la data de 9 septembrie la 1 octombrie 1917 a comandat plutonul 2 din compania 10. Pe lângă însărcinările dese ce a avut de pândă și ronduri, a executat mai multe recunoașteri, dând dovadă de mult sânge rece, curaj și judecată, în împrejurările cele mai grele. Prin felul său de a se îngriji de soldat, a reușit în această scurtă vreme să-și câștige încrederea subalternilor, asupra cărora avea o deosebită autoritate, îngrijindu-se foarte de aproape de toate nevoile lor. Înainte de a fi evacuat, bolnav fiind, nu a vrut să beneficieze de scutire și continua cu executarea serviciului [...] pe linia întâi”. În final, fostul comandant al batalionului propunea „cu insistență” ca sublocotenentul Constantin Gane să fie avansat la gradul de locotenent⁴³.

După demobilizarea din 1918, Constantin Gane a continuat să figureze în evidențele Regimentului 37 infanterie ca ofițer de rezervă, fără însă a mai fi chemat sub arme. Avansat, între timp, la gradul de locotenent în rezervă, la 17 iulie 1929 a fost mutat la comandamentul Diviziei 7 infanterie unde, avându-se în vedere pregătirea sa juridică, în caz de mobilizare urma să-și desfășoare activitatea ca jurist militar. Nu a mai fost concentrat până în 1941, an în care a fost făcută ultima consemnare din dosarul său de ofițer în rezervă⁴⁴.

Autorul *Hronicului măscăriciului Vălătuc* și a savuroaselor epigrame și versuri satirice incluse în volumele *Trei fabule*, *Strofe cu venin de mai contra Iorga Nicolai*, *Vin și apă* – pentru a cita câteva din cele mai cunoscute titluri ale operei sale literare – *Al. O. (Păstorel) Teodoreanu* a promovat în ierarhia militară de la gradul de soldat la cel de căpitan. Născut la 30 iulie 1894, la Dorohoi, Păstorel și-a îndeplinit obligațiile militare în Regimentul 12 artilerie, ca militar cu termen redus, în perioada 1 aprilie 1915-1 aprilie 1916. Este lăsat la vatră cu gradul de plutonier, dar

³⁹ A.M.R., Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera G, locotenenți, dosar nr. 604, ff. 2, 4.

⁴⁰ *Ibidem*, ff. 2, 5-6.

⁴¹ Ionel Bejenaru, *Dicționarul botoșănenilor*, Edit. Moldova, Iași, 1994, p. 109.

⁴² A.M.R., Fond 3042, *Memorii bătrâni*, litera G, locotenenți, dosar nr. 604, ff. 7-10.

⁴³ *Ibidem*, f. 6.

⁴⁴ *Ibidem*, ff. 12-40.

pregătirile de război îl readuc în scurt timp sub arme, fiind concentrat, în iunie 1916, la Regimentul 24 artilerie din Roman. La 1 iunie 1916 este avansat la gradul de sublocotenent în rezervă⁴⁵. La data intrării României în război, este mobilizat la Regimentul 24 artilerie și repartizat la Divizionul de obuziere 120 mm, în funcția de ofițer orientator. Timp de trei luni de zile a participat la luptele purtate de Divizia 14 infanterie – în cadrul căreia acționa regimentul – în Transilvania și în zona Vatra Domei, apoi la luptele de pe Valea Argeșului unde, la 15 noiembrie 1916, a fost rănit și evacuat în spatele frontului. „În scurtul timp cât a servit în acest regiment – avea să noteze comandantul unității – a dat dovadă de mult curaj în recunoașterile ce a făcut ca ofițer orientator. Este un ofițer inteligent și cunoaște regulamentele”⁴⁶. În vara anului următor, la 13 august 1917 (probabil după însănătoșire) este repartizat la Regimentul de tracțiune automobilă, unde rămâne până la 31 mai 1918, când este demobilizat. Al.O. Teodoreanu a fost chemat din nou sub arme, de la 2 noiembrie 1918 până la 1 aprilie 1919, la Grupul I automitraliere blindate. Comandantul acestuia avea să remarce în persoana lui Păstorel un ofițer „de serioase calități.[...] Disciplinat, inimos și vioi [...] în stare să ducă la bun sfârșit cele mai grele și periculoase misiuni. Este bun cu inferiorii și se bucură de deplina lor încredere. În rezumat, prea bun ofițer, mai cu seamă pentru front”⁴⁷. La 1 aprilie 1920 i s-a acordat gradul de căpitan în rezervă și a fost luat în evidența Regimentului 24 artilerie din Roman. Pentru meritele sale, a fost decorat cu ordinele „Coroana României”, în grad de cavalier, cu spade și panglică de „Virtute Militară” și „Steaua României”, în grad de ofițer⁴⁸.

PERSONNALITÉS DE BOTOȘANI DANS LA GUERRE DE COMPLÈTEMENT DE LA ROUMANIE (1916-1919) (Résumé)

Parmi les personnalités représentatives de l'intellectualité roumaine qui ont participé à la Guerre de Complètement de la Roumanie (1916-1919), en tant que combattants, figure et des nombreuses personnes de Botoșani. Ainsi, on présente quelques données consignées dans les documents de l'évidence militaire de l'*Octav Onicescu, Tiberiu Crudu, Ioan Missir, Constantin Gane* et *Al.O. (Păstorel) Teodoreanu*. Ils ont participé aux grands batailles de l'armée roumaine de la Campagne de l'année 1916, ainsi et celles de „la soirée de feu” de l'année 1917: Mărăști, Mărășești, Oituz. Quoique nous n'étions pas des militaires de carrière, ils ont fait son dette sur le champ de travail dans un mode exemplaire; pour le courage et la bravoure dues ils se sont ravis par l'appréciation des comandants, étant distingués des ordres différentes et médailles de guerre.

⁴⁵ Idem, Fond C.M. București, *căpitani*, dosar nr. 3150, f. 2.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 5.

⁴⁷ *Ibidem*, ff. 2, 6.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 2.